

Stowarzyszenie *Magnum Bonum*, Fundacja „Szczęśliwe Dzieciństwo”, Dom Pomocy Społecznej w Matczynie), a także wizytę w Zakładzie dla Niewidomych w Laskach; jako interesujące określili przede wszystkim to, że mogli bezpośrednio uczestniczyć w życiu odwiedzanych placówek: pomagać w wydawaniu posiłków osobom bezdomnym, obserwować różne metody terapii, brać udział w warsztatach plastycznych, przygotowywać i wspólnie spożywać posiłek.

Program *European Spring Academy 2008* został pozytywnie oceniony przez uczestniczących w nim studentów i wykładowców zarówno pod względem zawartości merytorycznej, jak i organizacji, w którą zaangażowali się zarówno pracownicy Instytutu, jak i studenci. Ponad 70% uczestników było usatysfakcjonowanych merytoryczną zawartością programu, 75% oceniło bardzo dobrze przygotowany przez nas program społeczno-kulturalny, 60% wyraziło opinię, że program był innowacyjny w odniesieniu do treści przekazywanych im w ich uczelniach, a dla 77% uczestników program był czynnikiem ukazującym nowe, nieznane wcześniej perspektywy w zakresie pracy socjalnej. Ogólnie 6,6% oceniło program jako dobry, 60% jako bardzo dobry, zaś 15% jako znakomity. Około 93% uczestników poleci swoim kolegom i koleżankom uczestnictwo w takim projekcie.

W końcowej ewaluacji dokonanej przez koordynatorów, ks. prof. dr hab. Mariana Nowaka i dr Ewę Domagała-Zyśk podkreślono, że Akademia spełniła swoje zadanie: dokonała się wymiana myśli i umocnione zostały więzi naukowe pomiędzy wykładowcami, studenci zaś zostali wyposażeni w istotną wiedzę i umiejętności, które pomogą im w lepszym przygotowaniu się do pracy socjalnej w kontekście międzynarodowym.

ANNA PETKOWICZ

Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej KUL

SPRAWOZDANIE  
Z MIĘDZYNARODOWEGO SYMPOZJUM  
NA TEMAT: *WYCHOWANIE CHRZEŚCIJAŃSKIE METODĄ HARCERSKĄ*

4 grudnia 2007 roku odbyło się Międzynarodowe Sympozjum nt. *Wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską*, zorganizowane przez Katedrę Pedagogiki Chrześcijańskiej Instytutu Pedagogiki KUL. Inicjatywa ta została podyktowana potrzebą naukowego uporządkowania spuścizny Związku Harcerstwa Polskiego (1911-1956), organizacji, której skuteczność wychowawcza znajduje potwierdzenie w dziejach

naszej Ojczyzny. Aktualnie funkcjonujące: Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Związek Harcerstwa Polskiego i Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza” w różnym stopniu wykorzystują doświadczenia społecznego, moralnego i religijnego wychowania w ZHP. Nieustanne poszukiwania rozwiązań programowych w wymienionych organizacjach doprowadziły do wypracowania bardzo skutecznej metody kształtowania praktycznych umiejętności i zaradności życiowej harcerzy. Działalność wychowawcza wymaga jednak pogłębionej refleksji filozoficzno-pedagogicznej, osadzonej w niezwykle ważnej dla pedagogiki dyscyplinie, jaką jest pedagogika chrześcijańska. W Sympozjum wzięli udział przedstawiciele wielu środowisk naukowych, zainteresowani metodą, wyzwaniem i skutecznością harcerskiej pracy wychowawczej. Wśród uczestników znaleźli się pracownicy naukowcy, studenci oraz instruktorzy i harcerze organizacji: ZHP, ZHR i SHK Zawisza. W uroczystym otwarciu uczestniczyli: prof. dr hab. Andrzej Sękowski Dziekan WNS KUL, prof. dr hab. Andrzej Derdziuk Prodziekan WT i Kurator Koła Harcerskiego KUL oraz ks. prof. dr hab. Marian Nowak Dyrektor Instytutu Pedagogiki KUL.

Głównym celem Sympozjum była wielostronna analiza procesu wychowania chrześcijańskiego, realizowanego w harcerstwie, a także przywołanie szerokiego kontekstu przyczyn zaistnienia fenomenu harcerstwa – również w odniesieniu do historii Polski. Pośrednio starano się określić warunki działań formacyjnych w różnych ruchach i organizacjach nawiązujących do metody skautowej oraz próbowano dostrzec i określić efektywność tych działań.

Sesja plenarna składała się z pięciu wykładów podejmujące różne urzeczywistnienia harcerskiego *wychowania do...*

Prof. hm. Wanda Póltawska (członek Papieskiej Akademii *Pro Vita*) w referacie dotyczącym *Wychowania do miłości* zauważyła, że nie można mówić o wychowaniu do miłości bez wychowania do wartości, będącego – w ujęciu Jana Pawła II – świadomym dążeniem do świętości. Dostrzegane przez autorkę przeobrażenia społeczne zaowocowały niejednoznacznością świata i przegraną, jaką w oczach młodzieży ponieśli dorośli, rezygnując z głoszonych wartości. Miłość opiera się na podziwie, wychowawca zatem powinien swoją postawą budzić podziw podopiecznych. Harcerstwo przed II wojną światową stwarzało klimat takiego podziwu dla przełożonych, którzy byli autorytetem. Współczesna młodzież pozbawiona jest jednoznacznych wzorców i nie tyle odrzuca autorytety, ile ich dziś nie znajduje, a właśnie jednoznaczność buduje klimat miłości.

Ks. dr hm. Krzysztof Bojko (PAT) podjął tematy *Wychowania do wiary*. Wychowanie to musi obejmować wszystkie sfery ludzkiej aktywności i być oparte na wartościach absolutnych stąd, aby kształtować pełnego człowieka musi opierać się na Bogu. Aby zrealizować ten cel, wychowanie powinno spełnić kilka warunków: za-

chować integralność nakazującą patrzeć na całego człowieka, dostrzegając jego potrzeby, przeżycia i wartości; pośredniość wychowania polegająca na posługiwaniu się wzorcami, pozwalająca uniknąć moralizatorskich i teoretycznych rozważań; w zajełność harcerskiego oddziaływania, która oznacza obustronność wychowujących i wychowywanych, oraz pozytywność relacji pozwalającą unikać zakazów i nakazów, a opierać się na zachęcie i pozytywnym motywowaniu.

Wykład o. prof. dr Andrzeja Potockiego OP (UKSW) dotyczył *Wychowania do służby* i był analizą sytuacji, wyrażającej się szczególnie w zderzeniu idei służby z rzeczywistością. Autor wskazał na przeciwności, jakie napotyka harcerz pragnący podjąć służbę, i wypaczenia, jakim idea ta może zostać poddana. Jednym z elementów konstytuujących rzeczywistość służby jest bezinteresowność oddania, tak trudnym do realizacji w dzisiejszym świecie nastawionym na chłodną kalkulację. Drugim zagrożeniem i zniechęceniem do podejmowania służby jest związane z nią poczucie podporządkowania się, podległości, zupełnie niezrozumiałe w czasach sukcesów medialnych, oraz powszechne oczekiwania natychmiastowego sukcesu, który trudno dostrzec w długoterminowej służbie. Kolejnym zagrożeniem dla niej jest także lansowany przez media ideał tzw. twardziela, pozbawionego wszelkiej wrażliwości, dla którego postawa służby jest zwykłą słabością.

Rozważania podejmujące *Wychowanie do świadectwa* podjął ks. prof. hm. Zbigniew Formella (UPS Rzym). Zdaniem autora świadectwo może dokonywać się jedynie w spotkaniu ubogacających się wzajemnie osób, czyli w dialogu. Polega on na tworzeniu wspólnoty wychowawcy z wychowanymi. Wymaga ona od uczestników uświadomienia sobie ogromu odpowiedzialności, poznania i rozumienia podopiecznych, zaakceptowania różnic w postawach i przekonaniach. Skuteczny i w pełni otwarty dialog dokonuje się wyłącznie dzięki wrażliwości, świadectwu, przebaczeniu i wprowadzeniu w życie zasady pierwszeństwa słuchania nad mówieniem i dzielenia się nad dyskutowaniem.

Wykład o. dra Mariusza Tabulskiego OSPPE (WSD Kraków) dotyczył *Wychowania do uczestnictwa*. Pojęcie to potocznie rozumiane jest jako „branie udziału”. W ujęciu Karola Wojtyły termin ten odzwierciedla prawdę o człowieku który, „żyjąc z innymi, nie traci nic z siebie, ale z innymi doprowadza się do pełni i w pełni urzeczywistnia się we wspólnocie”. Uczestnictwo to należy rozumieć jako udział w życiu samego Boga stanowiące dar i zadanie.

Sesję plenarną zakończyła msza św. w kościele Akademickim KUL, odprawiona przez Dyrektora Instytutu Pedagogiki ks. prof. Mariana Nowaka w asyście księży uczestniczących w Sympozjum. W oprawę liturgiczną włączyli się harcerze wszystkich organizacji, a na zakończenie mszy św. odśpiewano modlitwę harcerską *O Panie Boże Ojczyznę naszą*. Wspólny obiad w stołówce akademickiej był okazją do spotkań, rozmów i wspomnień. Po krótkiej przerwie rozpoczęły się obrady w grupach tematycznych.

### Wychowanie do miłości (grupa I)

Obradom grupy I przewodniczył ks. prof. dr Paweł Bortkiewicz (UAM Poznań), który wprowadzając w obrady, zaznaczył, że z racji wieloznaczności słowa *miłość* zadanie postawione przed tą grupą jest szczególnie trudne.

Wystąpienie dr Ewy Łatacz (UŁ) poświęcone było *Próbie wykorzystania skautingu Andrzeja Małkowskiego do wychowania do „cywilizacji miłości” Jana Pawła II*. Autorka wskazała na prymaty tworzące „cywilizację miłości”: prymat osoby nad rzeczą, bardziej „być” niż „mieć”, etyki przed techniką oraz prymat miłości przed sprawiedliwością. Zwróciła uwagę na relacje istniejące między nimi i wartości: prawdy, świętości, dobra i piękna, a także na konieczność otwarcia się człowieka na miłosierną miłość Boga. Omawiając metodę skautingu Andrzeja Małkowskiego odwołała się do podstawowych założeń ideologicznych i metodycznych harcerstwa. Porównanie zaś ukazało bezpośrednie związki pomiędzy intencją wychowawczą obu ruchów. Wszystkie punkty *Prawa Skautowego* korespondują z przyjętymi prymatami „cywilizacji miłości” mimo różnicy czasu między ich powstawaniem. Dokonana analiza stwarza ciekawą propozycję uzupełnienia interpretacji *Prawa Harcerskiego* o założenia „cywilizacji miłości” według Karola Wojtyły – Jana Pawła II.

Ks. dr hab. hm. Bogusław Migut (KUL) w wystąpieniu *Obrzędy „Wymarszu wędrownika” i „Zobowiązania – Fiat przewodniczeki” w służbie wychowania do miłości* ukazuje najpierw ujęcie teologiczne miłości jako cnoty Boskiej, realizowanej w dwóch wymiarach: daru i odpowiedzi, a te z kolei są związane z wiernością i odpowiedzialnością. Autor omawia główne zasady i etapy formacji przewodniczek i wędrowników w Federacji Skautingu Europejskiego, której członkiem jest Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”. Przedstawiając przebieg obrzędów, wskazuje obszary szczególnie ważne dla podjęcia dojrzałej pracy samowychowawczej zorientowane na miłość, która przejawia się w służbie bliźnim postawionym na rzeczywistej drodze życia.

*Konkretyzacja wychowania do miłości w harcerstwie* to tytuł wystąpienia ks. prof. dra Pawła Bortkiewicza. W ujęciu filozoficznym rozróżnia się trzy podstawowe rodzaje miłości: pożądania, upodobania i życzliwości. W świetle tej koncepcji łatwo zauważyć, że harcerstwo jako system wychowawczy jest interesującą ofertą oczyszczenia miłości, rozumienia i praktykowania jej w sposób wybitnie chrześcijański. Wyjątkowa konkretyzacja haseł i ideałów przez praktyczne aplikowanie ich do codzienności pozwala na autentyczne dzielenie się nią z drugim z motywów altruistycznych, np. podzielenie się posiłkiem czy udzielenie pomocy mniej zaradnemu. Wychowanie metodą harcerską, a zatem metodą inspirowaną wartościami chrześcijańskimi, jest ukierunkowane na poszanowanie osobistej godności każdego człowieka. Jest wyrazem afirmacji osoby ludzkiej ze względu na nią samą – czyli jest wyrazem miłości, zaś drugim wymiarem wychowania do miłości i przez miłość jest postawa.

Chrześcijaństwo uczy i przypomina, że sensem tej postawy jest właściwy stosunek do Boga i do drugiego człowieka.

*Wychowanie do miłości w czasach nienawiści na podstawie wojennych losów Organizacji Harcerek ZHP i harcerek z drużyny „Mury” w Ravensbrück* to temat wystąpienia dr hm. Anny Petkowicz (KUL). Autorka udowadnia, że kształtowanie postawy miłości nie zostało zaniechane w czasie wojny i okupacji hitlerowskiej. Powołanie w 1938 roku Pogotowia Harcerek było sposobem przygotowania się do kompetentnej i ofiarnej służby pokrzywdzonym i cierpiącym. Nawet tak specyficzne środowisko jak obóz koncentracyjny nie był stanie zniszczyć ukształtowanych i utrwalonych postaw miłości bliźniego, które przejawiały się w postaci opieki nad głodnymi, przestraszonymi, chorymi. „Trwaj i pomóż przetrwać innym” to zawołanie harcerek pozwalające na wydobycie z siebie całej zaradności harcerskiej, odwracającej uwagę od chwili zwątpienia czy rozpaczy na rzecz satysfakcji wywołanej świadomością bycia pomocną i kontynuacji harcerskiej służby z miłości.

*Lucja Badeńska*

Katedra Pedagogiki Społecznej KUL

#### *Wychowanie do służby (grupa II)*

W obrady grupy podejmującej zagadnienie *Wychowanie do służby* wprowadził uczestników konferencji przewodniczący o. prof. dr Andrzej Potocki. Podczas obrad zebrani wysłuchali pięciu referatów prezentujących z różnych perspektyw zagadnienie realizacji służby w szeroko pojętym ruchu harcerskim.

*Elity Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej wobec idei służby – założenia a rzeczywistość* to temat referatu instruktorek ZHR mgr Joanny Filipowicz-Adamowicz (UMCS) oraz mgr Moniki Sidor (UMCS). Swoje wystąpienie prelegentki rozpoczęły od zdefiniowania pojęcia *elita*, a następnie, opierając się na badaniach, wykazały, że instruktorów ZHR możemy określić mianem elit, które w życiu realizują ideał służby. Na podstawie zaprezentowanych definicji postawiły tezę, że harcmistrzynie i harcmistrze ZHR mają cechy ludzi zaliczanych do elit. Stanowią oni nieliczną grupę w Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, a *Statut ZHR* zapewnia im wyłączność w sprawowaniu wielu kierowniczych funkcji. W związku ze szczególnymi wyzwaniem stojącymi przed instruktorami prelegentki wskazały na potrzebę stawiania wymagań wobec ich postawy osobistej, która ma być wzorem dla innych instruktorów, oraz wysokiej ideowości, odpornej na niezgodne z *Prawem Harcerskim* wpływy. Zwróciły uwagę, że służba w interpretacji Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej nie jest jedynie działaniem, lecz postawą składającą się z elementów poznawczych, emocjonal-

nych, wolicjonalnych wpływających na zachowanie. W przedstawionych wynikach badań skoncentrowały uwagę na wybranych czterech sferach realizacji służby: na rzecz Polski, regionu i miejsca zamieszkania, służbę w ramach interakcji jednostkowych oraz służbę wewnątrz własnej organizacji.

Wystąpienie dra hm. Adama Barana (ISP PAN) zatytułowane *Polskie harcerstwo w krajach byłego ZSRR. Stan obecny i perspektywy*, poświęcone zostało ukazaniu początków harcerstwa polskiego i jego roli w krajach byłego ZSRR. Od 1989 r. instruktorki i instruktorzy Referatu „Wschód” Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej byli prekursorami działań harcerskich na terenach byłych republik ZSRR ( Łotwa, Litwa, Estonia, Białoruś, Ukraina, Kazachstan, Mołdawia). Prelegent stwierdził, że dziś widać wyraźnie, iż położone wówczas zarzewia rozwijają się i że wszystkie późniejsze inicjatywy to tylko pochodne działań, które zostały zapoczątkowane wcześniej. W XXI wieku podstawową służbą Polaków żyjących w niepodległych krajach, po rozpadzie ZSRR, winna być służba na „pograniczu kultur”. Odwołał się do słów hm. Tomasza Strzembosza, według którego „odbudowa zniszczonego kraju zdaje się łatwiejsza niż odbudowa zniszczonego człowieka. Ci, którzy żyli w niewoli, nie są do końca zdolni do tworzenia pełnej wolności. Trzeba odwagi – przede wszystkim cywilnej. Trzeba samodzielności – i poczucia odpowiedzialności za wszystko, co się robi, ale także za to, co dzieje się wokół. Trzeba troski o wspólne dobro – większej niż troska o własne. Po prostu SŁUŻBY”. I do tej służby zdaniem prezentującego temat w sposób szczególny wezwani są harcerze.

Referat wygłoszony przez dr hm. Zenobię Kitównę ... *całym życiem pełnić służbę* ukazał przenoszenie na całe życie druhow i druhen ideałów wpojonych w drużynach harcerskich. Prelegentka, odwołując się do własnych doświadczeń, ukazała nie tylko założenia, ale przede wszystkim podzieliła się własnymi wspomnieniami z działalności w organizacjach harcerskich. Był to świat pięknej młodości przygody naznaczonej służbą. Organizacja Harcerki była szkołą życia – elitarną ze względu na wysokie wymagania określone *Przyrzeczeniem* i *Prawem Harcerskim*. Wszystkie harcerki obowiązywał etos rycerski: wierność wybranemu ideałowi życia. Wychowanie przez zabawę: przez atrakcyjne zbiórki zastępu, przez biwaki i obozy, podczas których dokonywało się ćwiczenie sprawności moralnych, intelektualnych i fizycznych. Integralne traktowanie rozwoju człowieka prowadziło do ambitnych planów wysokiej specjalizacji danej drużyny. Jako przykład specjalizacji drużyn harcerskich ukazane zostały żeńskie drużyny żeglarskie. Harcerstwo określone zostało mądrą szkołą życia, która przygotowywała młodzież do samodzielności, odpowiedzialności i aktywności. Kształtowała te cechy charakteru, które stanowiły o wewnętrznym nakazie podjęcia służby w każdej sytuacji, w każdym czasie i w każdym miejscu; która sprawdziła się heroicznym zaangażowaniem wielu druhen w czasie II wojny światowej.

*Specyfika wychowania harcerskiego w seminariach duchownych* – to tytuł referatu phm. Tomasza Zielińskiego SDB. Prelegent w swoim wystąpieniu przedstawił założenia oraz główne cele działań Harcerskich Kręgów Kleryckich. Zrzeszają one studentów teologii przygotowujących się do przyjęcia święceń kapłańskich lub życia zakonnego. Wychowanie metodą skautową w seminariach dotyczy osób pełnoletnich, które równocześnie poddawane są specyficznej formacji seminaryjnej. Prelegent podkreślił komplementarność formacji harcerskiej wobec formacji seminaryjnej. Podczas gdy formacja seminaryjna kładzie akcent przede wszystkim na kształtowanie sfery duchowej alumnów, harcerstwo pozwala na pogłębienie w nich formacji społecznej, przygotowując do służby duszpasterskiej i wychowawczej wśród harcerek i harcerzy. Wychowanie do służby, wyrażającej się w podjęciu duszpasterskiej posługi, dokonuje się w seminarium przede wszystkim przez szeroko rozumianą pracę nad sobą, przynależność do małych grup, wspólne aktywne spędzanie wolnego czasu, życie w braterskim kręgu, współpracę w wykonywaniu powierzonych zadań, wspólnego podejmowania decyzji, sztuki dialogu i kompromisu, stałą gotowość niesienia pomocy poprzez codzienne dobre uczynki, a także specyficzną harcerską wrażliwość na potrzeby innych. Umiejętności organizacyjne wyniesione z praktyki są przydatne w późniejszej posłudze kapelana lub duszpasterza harcerskiego oraz w pracy duszpasterskiej z ministrantami czy na katechezie szkolnej.

*Wychowanie do służby w pedagogice Federacji Skautingu Europejskiego* to tytuł ostatniego wystąpienia, w którym mgr phm. Marcin Demkowski odwołał się do korzeni pedagogiki Federacji Skautingu Europejskiego. Sięgają one dwóch źródeł: skautingu Roberta Baden-Powella oraz zamysłu skautingu katolickiego, któremu ramy nadał Jakub Savin SJ. Bardzo istotnym elementem pedagogiki FSE, na który zwrócił uwagę prelegent, jest wierność pierwotnemu zamysłowi pedagogicznemu twórców skautingu, jego fundamentalnym założeniom, do których zalicza się: cel skautingu – ukształtowanie w wychowanku cech społecznie pożytecznych, jego komplementarności rozumianej jako integralne wychowanie, prostotę stosowanych środków; kontakt z przyrodą i wykorzystanie spontanicznego entuzjazmu i zapału młodych ludzi oraz bazowaniu na naturze wychowanków. Prelegent zaprezentował podstawy wychowania do służby, dokonujące się na poszczególnych etapach drogi harcerskiej – „Młodej Drogi”: formacja wilczków (zabawa), harcerzy (gra), wędrowników (służba).

Prof. dr Andrzej Potocki OP, podsumowując wysłuchane referaty, stwierdził, że w harcerstwo wpisana jest służba Bogu, Ojczyźnie, organizacji i innym ludziom. Nie ma harcerstwa, jeśli nie ma służby.

*Katarzyna Braun*

Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej KUL

*Wychowanie do uczestnictwa (grupa III)*

Obradom w sekcji III przewodniczył o. dr Mariusz Tabulski (WSD Kraków). Poruszane treści koncentrowały się wokół zagadnień związanych z wychowaniem „do” i „poprzez” uczestnictwo, ukazując różnorodność dziedzin życia i odniesień do źródeł uczestnictwa i jego bogactwo w ramach metody harcerskiej. W trakcie obrad zabrało głos pięciu prelegentów.

Dr Eugeniusz Wilkowski (UW) w referacie *Niezależny Ruch Harcerski w Zamościu w latach 1985-89* skoncentrował się na ukazaniu kontekstu historycznego rozwoju solidarności jako siły odniesienia do rozkwitu niezależnego ruchu harcerskiego. W tym kontekście przybliżył specyfikę I Zamojskiej Drużyny Zawiszaków „Cień”, początki harcerstwa na Zamojszczyźnie w Tomaszowie Lubelskim na przykładzie drużyny „Orlęta Lwowskie” oraz uwarunkowania funkcjonowania w Zamościu, w ramach ZHP, drużyny „Bratniak” współpracującej z Zawiszakami z Lublina. Autor podkreślał rangę wychowania duchowo-religijnego i formację, która wpisana była w życie Zawiszaków.

Dr Maria Boużyk (UKSW Warszawa) w wystąpieniu *Harcerz jest zawsze pogodny...* ukazała wychowanie do uczestnictwa, które odzwierciedla natura człowieka. Podkreślała ważność charakteru w kształtowaniu cnót oraz znaczenie wymiaru osobowego i wspólnotowego, które to wymiary w byciu osobą przenikają się w budowaniu tożsamości (rozumność i wolność człowieka jest indywidualnym wymiarem duchowości). Przybliżając relacje miłości, która otwiera na uczestnictwo w relacji dawania, uzasadniała, że źródłem pogody ducha jest pokora (wspólnota tworząca umiarkowanie). Harcerstwo jest zatem jedną z metod wychowania do miłości (harcerz – osoba wspólnoty, podobnie jak chrześcijanin).

Mgr hm. Michał Bobrzyński (PKLO Lublin) w referacie: *Harcerskie inspiracje w dydaktyce – autorski system i metoda kształcenia indywidualnego* wyszedł z założenia, że nie ma szkoły w harcerstwie, ale harcerstwo może się odnaleźć w edukacji. Przedstawione zostały zagadnienia związane z systemem indywidualnego nauczania symultanicznego w szkole (nauczanie jako gra), w którym osoba ucznia jest podmiotem w procesie kształcenia. System gry staje się dla ucznia wyzwaniem, ponieważ sam uczeń uczy się, a nie jest tylko uczony. Sukces buduje wiarę we własne siły, umiejętności, uczy szacunku. Natomiast nauczyciel ma poczucie satysfakcji z towarzyszenia w procesie rozwoju i wzrastania ucznia. Wśród metod nauczania są także te zaczerpnięte ze skautingu: zamiłowanie młodego człowieka do ruchu, do samodzielności i do ryzyka (zarówno do przegranej, jak też zwycięstwa). Najważniejsze jednak, aby każdy uczeń wygrał sam ze sobą, czyli osiągnął konkretny cel (zadanie edukacyjne staje się tym dla ucznia, czym konkretna sprawność dla harcerza).



Dr Bogdan Molenda TChr w referacie *Harcercz zawsze obecny... Refleksje pastoralne z parafii polonijnej w USA* ukazał specyfikę funkcjonowania osób przy parafii polonijnej Matki Bożej w Los Angeles. Referat nawiązywał do rozważań Jana Pawła II wygłoszonych podczas Apelu Jasnogórskiego w Częstochowie 18 czerwca 1983 roku. Autor wyszedł od założenia, że najbardziej świadomą obecnością jest czuwanie. „Czuwam” – czyli jestem człowiekiem sumienia, prawdy, dostrzegam drugiego człowieka, w czym wyraża się miłość bliźniego oparta na międzyludzkiej solidarności. „Czuwam” to również odpowiedzialność za wspólne dziedzictwo, jakim jest Polska, i to właśnie ta forma obecności polskich harcerzy na emigracji ma szczególne znaczenie. Jest to ludzka solidarność, wzajemne bycie dla siebie, posługiwanie i pomoc z nadzieją, ponieważ harcerz jest zawsze obecny jako człowiek nadziei. W podsumowaniu autor nawiązał do encykliki Ojca św. Benedykta XVI o nadziei, podkreślając, że harcerz zawsze obecny to ten, który pozwala się włączyć w to Chrystusowe „być dla” drugiego człowieka.

Dr Dorota Bis (KUL) w referacie *Media w służbie działań społecznych* wskazała na konieczność zastosowania technologii medialnych i ukazania ich możliwości w promowaniu idei harcerskiej. Autorka podkreślała coraz większe znaczenie mediów w kształtowaniu współczesnej kultury i świata wartości, a tym samym ich oddziaływanie na proces wychowania. W podsumowaniu podkreśliła potrzebę formacji zarówno odbiorców, jak i nadawców mediów pod kątem oddziaływań wychowawczych, promujących zasady moralne, sprzyjające podejmowaniu działań w odpowiedzialności za dobro wspólne.

Dorota Bis

Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej KUL

#### *Wychowanie do świadectwa (grupa IV)*

Obradom czwartej grupy tematycznej przewodniczył ks. prof. hm. Zbigniew Formella – były kapelan Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Skupiły się one wokół osób, których świadectwa odegrały ważną rolę w historii polskiego wychowania metodą harcerską.

Pierwszym zaprezentowanym było świadectwo Sługi Bożego ks. Franciszka Karola Blachnickiego, przedstawione przez dra Marka Mariusza Tytko (UJ) w referacie *Animacja kultury chrześcijańskiej metodą skautingu w Ruchu Światło-Życie ks. Franciszka Karola Blachnickiego*. Kapłan, teolog, pastoralista, liturgista, wychowawca, chrześcijański teoretyk wychowania, związany w młodości z polskim skautingiem i zafascynowany przygodą harcerską, przeniósł metody skautowe do założonego przez

siebie Ruchu Światło-Życie. Autor przedstawił rysy podobieństwa ruchu harcerskiego i oazowego. Podobne są ogólne założenia obydwu ruchów (służba Bogu i Ojczyźnie i drugiemu człowiekowi), wartości, funkcje, ustrój i organizacja struktury skautingu (harcerstwa) i ruchu oazowego. Dzięki ks. Blachnickiemu wychowanie chrześcijańskie metodą harcerską zyskało nowe oblicze. Ruch Światło-Życie służy wychowaniu katolików poprzez ożywianie kultury chrześcijańskiej, czemu sprzyjają metody przejęte ze skautingu oraz metody wypracowane z połączenia ruchu oazowego i harcerskiego.

Piękne świadectwo życia ks. prałata Z. Peszkowskiego, kapelana harcerskiego i kapelana Rodzin Katyńskich i Pomordowanych na Wschodzie, zaprezentowała dr Jadwiga Plewko w referacie *Harcerska droga życia ks. prałata Z. Peszkowskiego: służba – wiara – świadectwo – uczestnictwo*. Ks. Peszkowski był wielkim orędownikiem pracy harcerskiej. Jego życie było służbą Bogu, człowiekowi i ojczyźnie, a harcerstwo odegrało w nim zasadniczą rolę. Życie ks. Peszkowskiego to świadectwo człowieka zaangażowanego w sprawy innych, w sprawy Polski, młodzieży polskiej, młodzieży harcerskiej. Niezwykle wymowne jest świadectwo pracy na rzecz odtworzenia i zachowania pamięci o polskich oficerach zamordowanych w Katyniu i innych miejscach oraz opieki nad żyjącymi jeszcze ich rodzinami.

Referat *Cele wychowania młodzieży w nauczaniu Prymasa Tysiąclecia. Analiza pedagogiczna w świetle Prawa i Przymierzenia Harcerskiego* w zastępstwie dr hab. Aliny Rynio (KUL) przedstawił ks. mgr Piotr Kos. W referacie podjęto problematykę celów wychowania w ujęciu Roberta Baden-Powella, a następnie na tle sformułowanego *Prawa i Przymierzenia Harcerskiego* zaprezentowano rozumienie celów wychowania w ujęciu prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego. W nauczaniu Prymasa Tysiąclecia warto podkreślić trzy płaszczyzny celu wychowania: osobową, obywatelską i religijną, które można również odnaleźć, analizując cele wychowania przyświecające ruchowi harcerskiemu: wychowanie człowieka, obywatela i świętego.

Piękne świadectwo miejsca przedstawił dr Stanisław Michałowski w swoim referacie *Bucze harcerskie Śląska Cieszyńskiego: między osobową postugą a świadectwem życia*. Na tle założeń skautingu Roberta Baden-Powella nakreślił historię harcerstwa w Górkach Wielkich – Bucze, począwszy od 1928 r., kiedy Zarząd Oddziału Śląskiego Związku Harcerstwa Polskiego podjął prace nad utworzeniem własnej stancy harcerskiej na Buczu w majątku zarządzanym przez Tadeusza Kossaka, ojca pisarki Zofii Kossak-Szczuckiej. W referacie autor nakreślił pedagogię wychowania metodą harcerską w świetle wydarzeń i dokonań w Buczu harcerskim, którego działalność znakomicie zaznaczyła się w rozwoju Polski w latach 1910-1939. Prelegent wyraził żal, że Bucze w swej postaci przestało istnieć, i zaapelował o pamięć szlachetnych dokonań osób związanych z tym miejscem.

Ostatni referat *Pokój i braterstwo w harcerskiej formacji duchowej i religijnej* przedstawiła dr Jolanta Łaba. Prelegentka zaprezentowała punkty styczne chrześcijaństwa i skautingu, a następnie na podstawie konkretnych przykładów harcerskiego działania wyjaśniła, w jaki sposób polski skauting wpisuje się w wychowanie do braterstwa i pokoju – ważny aspekt wychowania chrześcijańskiego. Zaprezentowała konkretne świadectwa harcerzy, które przyczyniają się do budowania pokoju na świecie. Obrady w grupie *Wychowanie do świadectwa* zakończyła dyskusja na temat braterstwa w ruchu harcerskim.

Iwona Szewczak

Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej KUL

### *Wychowanie do wiary (grupa V)*

Ruch skautowy – także jego polska forma w postaci harcerstwa – w swej genezie i w znaczącej części historycznego rozwoju otwarty był na wymiar religijny. W wielu środowiskach skautowych i harcerskich wychowanie czerpało i czerpie nadal z doświadczenia wiary chrześcijańskiej. Z drugiej zaś strony samo do owego doświadczenia prowadzi – przynajmniej tam, gdzie wymiar religijny nie został odrzucony. Zagadnienia te stanowiły wyjściowy punkt refleksji w grupie tematycznej *Wychowanie do wiary*. Obradom grupie przewodniczył Ks. dr Marek Studenski (IT Bielsko-Biała).

Wychowanie harcerskie stanowi skuteczną metodę rozwoju osobowości etycznej. To teza referatu pt. *Rozwój osobowości etycznej a wychowanie harcerskie* dr Grzegorza Grzybka (AT-H Bielsko-Biała). Osobowość etyczną można określić jako „stan rozwoju władz poznawczych i woliwnych, pozwalający w sposób trwały dążyć do doskonałości moralnej”. Rozwijanie osobowości etycznej jest uczestnictwem w dobru, rozumianym jako nadrzędna rzeczywistość duchowa, odrębna od poszczególnych wartości i realizowana przez nie. Wyróżnikiem wychowania harcerskiego jest braterstwo, służba i samodoskonalenie. Wychowanie ma tu charakter personalistyczny i zmierza w kierunku doskonałości. Dokonuje się w grupie, ma więc także charakter relacji. Podstawą wychowania w ZHP są normy moralne wywodzące się z uniwersalnych wartości chrześcijaństwa. Statut mówi też o prawie do osobistego wyboru „systemu wartości duchowych”. Środkiem wychowania jest tworzenie warunków do integralnego rozwoju. Rozwój osobowości staje się podstawą do wzbogacania wspólnoty ludzkiej, budowania więzi ludzkich oraz troski o przyrodę.

Ks. dr Janusz Strojny (WMSD Warszawa) w referacie *Wychowanie duchowe w genezie ideowej harcerstwa* na wstępie zarysował atmosferę polityczną i duchową stanowiącą kontekst rozwoju organizacji harcerskich na ziemiach polskich. Podsta-

wowym wymiarem była walka o tożsamość narodową – w wymiarze kultury i ducha. Sfera moralności oraz wychowania stała się celem oddziaływań stron polityczno-kulturowego sporu. W centrum wychowania skautowego jest troska o kształtowanie moralne przez aktywną realizację dobra, co sprzeciwia się zarówno postawie pasywnej, jak i zbyt abstrakcyjnemu traktowaniu wartości. R. Baden-Powell w założonym przez siebie skautingu zwrócił uwagę na relacyjny wymiar religijności, która wyraża się we wspólnocie oraz we właściwym odniesieniu do samego siebie. W jego koncepcji wychowawczej sfera duchowa jest spoiwem całej struktury wychowawczej. Proces wychowania realizuje się zaś głównie przez towarzyszenie i przykład. Wymiar religijny jest tu sferą, którą należy nie tyle eksponować, ile przeżywać wewnątrznie na prowadzącej ku Bogu drodze czynienia dobra. To społeczne i personalistyczne ukierunkowanie przeżycia wiary obecne jest także w harcerstwie, ruchu zainicjowanym przez A. Małkowskiego. Dziś polskie harcerstwo stoi wobec wyzwań zespalania religijności i duchowości oraz zaangażowania społecznego.

Ks. dr Marek Studenski w referacie *Skuteczność wychowania metodą harcerską. Na podstawie badań przeprowadzonych w 2007 roku wśród harcerzy Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej na Podbeskidziu* przedstawił dane empiryczne, rzucające światło na praktykę działania organizacji harcerskiej. Motywacją do wstąpienia w szeregi ruchu jest najczęściej potrzeba „miłego spędzenia czasu”, „bycia z innymi” oraz „aktywności”. Ponad połowa badanych harcerzy deklaruje priorytet Boga w swej hierarchii wartości. Ponad jedna piąta dąży do umocnienia swej więzi z Bogiem. Uczestnicy badania podkreślają wartość osobowego charakteru relacji z Bogiem. Wartości harcerskie zbliżające do Boga to „poczucie wspólnoty” oraz „przyroda”. Trzy czwarte badanych harcerzy uważa, że harcerstwo poszerzyło ich zainteresowania, a połowa, że nauczyło ich lepiej wykorzystywać posiadaną dotychczas wiedzę. Ponadto udział w ruchu wpływa na rozwój wiedzy historycznej, geograficznej i przyrodniczej – w mniejszym natomiast stopniu na rozwój wiedzy o sztuce. Stając wobec pytania o rozumienie wartości honoru, większość harcerzy podaje definicje operacyjne, wymieniając konkretne zachowania człowieka honorowego. Wartości zdobyte w harcerstwie, które można w wykorzystać życiu dorosłym to według badanych: „konsekwencja”, „wytrwałość”, „pункtualność”, „kompetencje interpersonalne” oraz umiejętności praktyczne: „gotowanie” czy „poruszanie się w terenie”.

*Doświadczeniami skautingu portugalskiego* podzielił się studiujący w Polsce Joao Rodrigues MIC. Skauting rozpoczął swą historię w 1911 r. w Makao – ówczesnej portugalskiej kolonii w Chinach. W Portugalii kontynentalnej pierwsze Stowarzyszenie Skautów powstało dwa lata później i nie było związane z żadnym wyznaniem religijnym. W 1923 r. pojawiło się natomiast stowarzyszenie katolickie. Warto zauważyć, że dopiero od 1976 r. do wszystkich czterech zhierarchizowanych wiekowo sekcji wychowawczych mogą należeć dziewczęta. Dziś portugalski skauting katolicki, poza

wychowaniem do wiary, zwraca szczególną uwagę na obecność skauta w rodzinie, jego postawę obywatelską i patriotyczną oraz na wrażliwość wobec problemów ochrony przyrody.

Spojrzenie na wartość doświadczenia harcerskiego, skonfrontowanego z realiami misyjnymi, nakreślił w swym referacie *Harcerskie doświadczenia placówek misyjnych* br. phm. Radosław Malinowski (PA Kenia). Autor jako cel stawia sobie odnalezienie wspólnych elementów doświadczenia harcerskiego i misyjnego: *Czy Ruch Harcerski może być impulsem w powołaniu misyjnym? Czy wychowanie w drużynie może skutkować decyzją wyjazdu na misje?* Wpływ taki ma zapewne charakter pośredni i nie poddający się próbom jednoznacznej weryfikacji. Wyraźniej natomiast ujawnia się w codzienności misyjnej wartość doświadczeń zdobytych w harcerstwie: „umiejętność radzenia sobie w lesie”, „gotowania”, „terenoznawstwa”, „odporność na niewygody”. Autor zwraca szczególną uwagę na umiejętności organizacyjne i społeczne – kierowanie zespołem oraz rozwiązywanie pojawiających się w nim problemów. Nie tu ulokowany jest jednak najistotniejszy związek doświadczenia harcerskiego z wyborem pracy misyjnej. Wychowanie harcerskie realizuje ideał rycerski: ofiarność, służbę słabszym i opiekę nad bezbronnymi. Właśnie w dotkniętej przerażającym zjawiskiem współczesnego niewolnictwa scenerii misyjnej znajduje przeszczeń realizacji harcerska „wrażliwość na krzywdę” i „brak sprawiedliwości”. Zdolność do życia „na przekór powszechnej modzie”, bez której nie sposób podjąć szczerzej decyzji, i poświęcenie się pracy misyjnej, wyrasta z ideałów harcerskich. Aby podjąć decyzję o wyborze życia na misji, trzeba realnie wierzyć w ideały miłości, pokoju, sprawiedliwości, braterstwa i solidarności. Trzeba też odnaleźć siłę, aby poświęcić się ich urzeczywistnianiu. Tu – przy wspólnych źródle, jakim jest przeżycie wiary chrześcijańskiej – spotyka się doświadczenie harcerskie i misyjne.

W krótkiej wymianie opinii na temat wygłoszonych referatów zwrócono uwagę na wychowawcze doświadczenia harcerskie jako wzór dla działalności wychowawczej szkół. Wartością pedagogiczną jest tu konkretność, praktyczność i sprawdzalność, broniąca przed deklaratywnością, cechującą niejednokrotnie programy wychowawcze. Cechą wychowawczego wymiaru ruchu skautowego jest aktywne i realne pojmowanie wartości, prowadzące do rzeczywistego rozwoju określonych umiejętności i postaw.

*Robert Zbierański OFMConv*  
Katedra pedagogiki Specjalnej KUL

Podsumowania całości Sympozjum dokonał ks. prof. dr Paweł Bortkiewicz (UAM), który przedstawił główne wnioski w kluczu „3k – kontekst, koncepcja, konsekwencja”. Kontekst dzisiejszego harcerstwa jest zdecydowanie różny od czasów rodzenia się polskiego skautingu. Nie bez wpływu na jego kształt i wyzwania, z jakimi

musi się zmierzyć, pozostają: dostrzegalna erozja wartości, miłość wypierana przez hedonizm, dialog przez monolog, uczestnictwo przez alienację i wiele niejednoznaczności istniejący w świadectwie wychowawców. Tak postrzegane warunki domagają się działania według przemyślanej koncepcji, a jest nią wychowanie integralne według wizji personalizmu chrześcijańskiego, bo jak mówił Jan Paweł II „spór o człowieka wciąż trwa”. Kluczem do zrozumienia człowieka jest miłość, która musi wyrazić się w służbie drugiemu, prowadzącej ostatecznie do *communio personarum*. Koncepcja wychowania musi także odznaczać się konsekwencją, tj. dostrzegać w człowieku *continuum*, które postuluje ciągłość wpływu, jako że nie wychowuje się chwilą. Dostrzegalnym przez wielu pedagogów atutem harcerskiej metody jest klimat wychowawczy, możliwy do stworzenia w wielu okolicznościach. Dzięki temu rozszerza się zasięg oddziaływania m.in. na szkołę, rodzinę, seminarium i każde inne środowisko, które podejmuje dzieło wychowawcze. Jest on w swych założeniach rozciągnięty w czasie, a będąc uaktualnioną aplikacją wezwania Szarych Szeregów „dzisiaj – jutro – pojutrze”, gwarantuje systematyczność i owocność oddziaływania.

Obradom towarzyszyła galeria zdjęć, przygotowana przez organizacje biorące udział w Sympozjum. Każda z nich przygotowała fotograficzną ilustrację życia harcerskiego w ostatnich latach, ze szczególnym uwzględnieniem zimowej i letniej akcji letniej. Na stolikach wzdłuż korytarza wydawnictwo ZHR i *carrick* SKH Zawisza proponowały książki, dostępne *de facto* jedynie członkom swoich organizacji. Książki cieszyły się ogromnym zainteresowaniem.

Ważnym podsumowaniem Sympozjum była wieczornica, na której zademonstrowały swoją obecność organizacje harcerskie. Wokół ułożonej ze świec lilijki spotkały się nie tylko różne środowiska, ale też wszystkie pokolenia harcerskie – począwszy od młodzieży szkolnej, przez harcerzy studentów i pracowników naukowych, zaprzyjaźnione osoby, a kończąc na najstarszych harcerkach skupionych wokół prof. hm. Wandy Póltawskiej, harcerki pochodzącej z Lublina. Pieśni tradycyjne, patriotyczne, wojenne i współcześnie śpiewane przez drużyny, podejmowane były przez wszystkich uczestników i płynęły swobodnie, budując poczucie wspólnoty. Śpiew przerywany był krótkimi gawędami. Upływający czas „wzywał do odwrotu”. Na zakończenie wszystkich uczestników pobłogosławił prof. dr hab. Andrzej Derdziuk OFMCap.